Чыла эллассе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий" редакций.

Таче калык-шамычын вождьшо Иосиф Виссарионович Сталинлан 61 ий темеш.

КАНИКУЛЛАН ЯМДЫЛАЛТЫТ

Вашке теле каникул шуэш. Йошкар-Оласе пионер пӧрт теле каникуллан виян ямдылалтеш. Пионер шамыч каникул жапыште маскарадым эртарат. 13 декабрьыште 25 пионер-шамычын маскарадлан ямдылалтмыштым Казанский киностудий межреспубликанский киножурналлан сниматлен.

Пионер - шамыч каникулым веселан эртараш тӱҥалыт. Елка лиеш, ече дене походыш кайымаш, шахматный турнир, организоватно театрыш коштмаш, художественный литературым йӱкын лудмаш организоватлалтеш. Каникул жапыште пионер-шамыч Ежовский детдомысо йоча-шамыч ден вашлиймашым эртарат. Тушто нунылан спектаклым шындат, концертым ончыктат.

В. Гордеева.

* * *

Вашке у ий шуэш. Ме тунам каникуллан каена. 1 январьыште ме школыштына елкым эртарена. Елкылан кызыт виян ямдылалтына. Тӱрлӧ муро, почеламут-шамычым, пирамидым, южышт шуткым ямдылат. А 1 январьыште кидым ваш-ваш кучен елка йыр курштен, мурен пӧрташ, модаш тӱҥалына.

Чемеев Поликарп.

Сернурский район,
Токтамыжский НСШ.

Хадича отличница

Нигамадзянова Хадича 4-ше классын отличницыже. Хадича урокланат ямдылалтеш, художественный литературымат эреак лудын шога. Хадича—примерный пионерка.

Ме советский йоча шамыч тӱняште эн пиалан улына, тунемаш, шкенан мечтанам шукташ праван улына. Пиалан йоча-шамыч вик ешла ойлат: „Тау Сталин йолташлан пиалан илыш пумыжлан!"

Ямбатров Токпе.

Паравыгинский средний школа.

Пионер ден школьник-шамычын Всесоюзный военно-физкультурный соревнованийышт вашеш

Военно-физкультурный соревнованийлан ямдылалтына

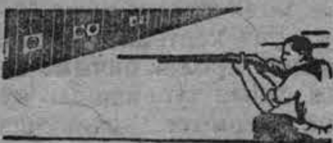
1941 ийыште пионер ден школьник шамычын Всесоюзный военно-физкультурный соревнованийышт нерген положенийым лудмек, ме тиде соревнованийлан кузе ямдылалтшаш нерген тӱшкан каҥашен нална.

Кызыт ме школьный соревнованийлан ямдылалтына. Стрелок-шамыч командым, физкультурник-шамыч командым, ПВХО, ГСО, топографий да связь командым организоватлен улына. Кажне командым военно-физкультурный соревнованийын программыже дене палдарыме. Нуно школьный соревнованийлан ямдылалташ тӱҥалыныт. Кызыт мемнан школышто ПВХО, ГСО кружокым организоватлыме. Нине кружок-шамыч дене Лебедев Иван Павлович вуйлата.

Мемнан школышто кызыт мартеak значкист-шамыч пеш шагал ылыч, а ынде ятыр йоча-шамыч оборонный значоклан нормо сдатлаш ямдылалтыт. Школьный да районный соревнованийлаште кажныштын первый верым налмышт шуэш.

Г. Н. Беляев.

Йошкар-Олинский район,
Б. Чигашевский НСШ.

„Разведка" модышым эртарышна

Ме, 5-ше „В" классыште тунемше-шамыч, военно-физкультурный соревнованийыште да „Пионерская правда" газета редакцийын организоватлыме „На штурм!" модышышто участвоватлаш тӱҥалына. Тидлан мемнан классеш 2 отделенийым ыштышт.

15 декабрьыште—каныме кече годым ме, чылаже 14 йоча-шамыч, „Разведка" лӱман тренировочный модышым эртарышна. Чылан винтовкым, ечым чийышна да Йошкар Ола ӧрдыжышкӧ лекна. Тушто кӱвар деран шогална. Мемнам—Лебедев Николайым да мыйым разведкыш колтышт. Ме вакш деке шумеш разведыватлен мийышна. Варажым Смирнов Николай ден Шадрин Викторым чодра тӱрышкӧ колтышт. Нунат тушечын вакш деке разведкым ыштышт.

Варажым чодрашке кайышна. Туштат разведкым ышташ тунемна. Но мемнан кум разведчикна-шамыч йоҥгылыш корно дене каеныт, садлан нуно заданийым шуктен ышт керт.

Тыге ме шкенан первый военизированный пионерский модышнам эртарышна. Йӱштырак кече годым адакат каена.

Соловьев Аркаш.

Йошкар-Ола,
6-шо номеран школа.

Военрук Андрей Васильевич Гаев „На штурм!" модышышто участвоватлышаш юнармеец-шамычлан модышын условийже нерген умылтара. (Йошкар Ола, 6-шо номеран школа, 5-ше „б" класс).

Фото А. Овечкинын.

Военный топографий да связь

Тыште икмыняр кугу огыл модыш-шамыч нерген возымо. Нине модыш-шамыч звенолан, отрядлан военный топографий да связь деве соревнованийлан сайын ямдылалташ полшен кертыт.

„Наблюдатель-шамыч"

Ече дене корно гыч огыл, а пасу, чодра, коремла гыч каена. Школа деч кум-нЫл километр ӧрдыжыш каймек, привалым ыштена. Мӧҥгӧш пӧртылмӧ годым модышым эртарена. Тиде модышышто кажне пионерлан каймe корнышто логалше тӱрлӧ предмет-шамычым: пушеҥгым, кӱйым, кӱкшака верлам, корно вожлам, канавылам, коремлам ужын шарныман. Вара коштмо корнын верлаже нерген описанийым ыштыман.

Кӧ чыла ончыктен, раш описатла гын, отличный оценкым налеш да звенон эн сай наблюдательжылан шотлалтеш.

„Кӧ вашкерак"

Чыланат ӱстел йыр шинчыт. Кажныштын ялдар кагаз листа да карандаш. Вожатый сигналым пуа, тиде сигнал почеш местностьын планжым чертитлыман, мутлан, чодра, куп, кустарник, шоссе, телефон линий, поселка, пасу, изи энгер, кӱвар, кӱртньӧ корно, посна пушеҥге, пакча, вакш, тве.

Кӧ тиде луатвыл топографический условный знак-шамыч дене ончыч да точно планым чертитла гын, тудо модын налеш.

Моло знак-шамычымат, тылеч шуко чертитлаш лиеш.

„Морзе азбука"

Кок флажок кӱлеш, да эн ондакак Морзе азбукым сайын шинчыман. Ик пионер флажок дене кӱчык ойым передаватла, а молошамыч чыланат тудым расшифроватлат. Кӧ эн ончыч да йоҥгылыш деч посна расшифроватла, тудо сеҥышылан шотлалтеш.

Модышым кок звено коклаштат ышташ лиеш. Кажне звено вес звеньевой сборлан Морзе знак дене передаватлыме йӧным шукырак шонен ямдылаш заданийым налеш. Кудо звено шкенжын шонен лукмо йӧнжым практически ыштен ончыкта, тудо сеҥышылан шотлалтеш.

М. Евгенов.

103

Социалистический земледелийын сенымашыжым ончыктышо выставкылан ямдылалтса!

Выставкыште участвоватлышаш верч кучедалза!

Мый кроликым пешак йӧратем. Тудым мый вел̈э огыл, мыйын ачамат-авамат, шольымат йӧратат. Ачан тыршымыже денак мемнан колхозышто 1934 ийыште кролиководческий ферме организоватлалте. Первыйже кролик - шамыч тӱрлӧ ыльыч: шемат, ошат, сурат. Кызыт ынде чылажат „шиншилл“ урлык улыт.

Мыйын авам — Охотникова Мария кролиководческий фермым организоватлыме деч вара чарныде фермыште пашам ышта. Первой жапыште кролик ончышылан ыштен, а кызыт ферме вуйлатышылан ышта.

Пашам сайын ыштымыжлан да кролик ферме деч кугу доходым налмыжлан авам шуко гана окса да тулеч моло шергакан сату дене премироватленыт Адак аван вуйлатыме ферме 1939 ден 1940 ийлаште Всесоюзный ял озанлык выставкыште участвоватлен да кокымшо степень дипломым налын. Колхозым мотоцикл да 5 тӱжем тенге окса дене премироватленыт. А авамым изи ший медаль дене наградитленыт да 5 шӱдӧ тенге окса дене премироватленыт.

Чынак мемнан кролиководческий ферме колхозлан пешак кугу пайдам пуэн. Тений, 1940 ийыште ик ава кролик деч 22 кролик игым да 12.500 тенге пайдам налме. Тидын деч. посна эше 500 кролик ужалышаш уло.

Кролик фермын доходшо дене колхозлан кок имным, 15 чывым, ял озанлык ӱзгар-шамычым налме да кок фермым укомплектоватлыме.

Мый авамлан кроликым ончаш, йӱкташ, пукшаш шуко полшенам. Школа гыч толам да вигак фермыш каем ыле. Тидлан верчынак кролик пукшымаште опытем уло. Адак тений Всесоюзный ял озанлык выставкыште 5 тылзе утла шкенан кролик - шамычым пукшен-йӱктен иленам.

Вич тылзе утла жапыште шуко шинчымашым налым. Мӧнгыштӧ налме опытем, лекций колыштмаш дене ешаралте. Расписаний почеш кролиководческий институт гыч ӱчӧныйын толын кроликым пукшымо, йӱктымӧ, ончымо нерген, кролик могай чер дене, кузе черланыме да черлым кузе ончымо, кузе эмлыме нерген ученый - шамыч лекцийым лудыч. Адак тӱрлӧ опытым ыштен ончыктышт. Кролик ончымаште мыйым выставка шукылан туныктыш. Ик манаш кугу школа ыле.

Тидын деч посна выставкыште моло край, областьла гыч кролик ончышо ятыр мастар ен-шамыч ыльыч. Нуын дечат мый шуко шинчымашым нальым.

Охотников Ваня.

Ик манаш выставкыште лиймем дене мый пеш кугу пиалан улам. Вет мый выставкыште илыме жапыште кок гана великий вождь Сталиным да Молотовым, Калининым, Ворошиловым, Буденныйым да моло-шамычымат ужынам. Адак исторический музейыш, Ленин музейыш, зоопаркыш, Планетарийыш, Волга Москва каналыш да моло вереат ужын коштынам. Выставкыште илымем жапыште „ВС“, „ГСО“, „ПВХО“, „БГТО“ значок-шамычлан нормым сдатленам.

Кузе вара кроликым пукшен - йӱктен, сайын ончыман. Тиде шотышто мый шке шинчымашем - чыла йоча-шамычлан кӱчыкын каласынем.

Кролик кочкышым моло семын ок кычалтыл, тӱрлӧ кочкышым кочкеш. Но чыла кочкеш манын, мо верештеш тудым пукшаш ок йӧрӧ, а распорядок почеш рацион шот дене пукшыман.

Ме шкенан кролиководческий фермыштына кролик-шамычым теве тыге пукшена: эрдене 6—7 шагатлан 50 грамм шолтымо паренгым, 25 грамм жмыхым да 75 грамм шӱдӧ олымым, але шуым пуэна. 7—8 шагатлан фермыште производственный пашам ыштена. 11—12 шагатлан кролик-шамычлан кечывал кочкышлан 150 грамм арама, але пиште лышташан вошт-ышым да изишак олымым пуэна.

Кечывал деч вара 15—16 шагатлан 50 грамм шолтымо паренгым, 25 грамм жмыхым да 80 грамм олымым пуэна. Теле жапыште рационыш шинчал ден пор ложаш пура.

Декадыште ик гана кролик-шамыч илыме клеткым мушкына да креолин дене дезинфекцийым ыштена.

Аваж деч ойырымек, кролик иге шамычым ик клеткыште кумыт деч утыжым кучаш ок лий.

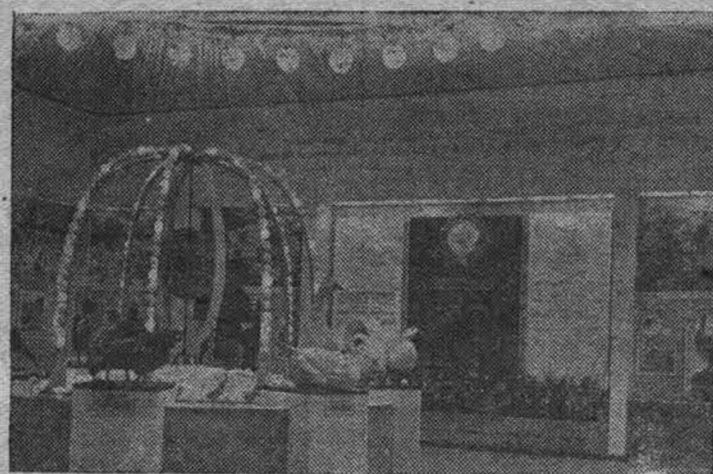
Южо кролик шке игыжым 45 кече марте пукша, маныт. Тиде йоҥылыш. Кролик ава шке игыжым 30 кече марте пукша да вараже игышт-шамыч деч шылаш тӱҥалеш, лӱдыктылеш. Южыжо пураш тӱҥалеш. Ава кролик игыжым ынже сусыртыл манын, кролик игым пешак эскераш кӱлеш.

Йоча-шамыч, кролик фермым кажне колхозышто организоватлаш лиеш. Тудо колхозлан пешак кугу пайдам пуэн кертеш. А тидлан тыланда кролик ончымо пашам сайын тунемашда кӱлеш. Фермысе кролик-шамычым шефыш налын ончыза.

Мый авам семынак знатный кроликовод лияш шонем да шовымашем шуктем.

Охотников Ваня.

Йошкар-Олинский район, Русско-Кукморский сельсовет, „У пасу“ колхоз.

Всесоюзный ял озанлык выставка. Снимкыште: „Птицеводство“ павильоныш ик ужаже.

Самырык голубевод-шамыч

Ноябрь тылзыште Йошкар-Ола ДТС-ште юный голубевод-шамычын кружокышт почылтын. Кружокыш 10 йоча-шамыч возалтыныт. Нунын кокла гыч шукышт 4-ше да 5-ше класслаште тунемыт. Арняште нуно кок гана занятийым эртарат: почтовый кӧгӧрчен нерген, моло кайык-шамыч нергенат тунемыт. Йоча-шамычлан практический паша ышташышт ныл почтовый кӧгӧрчен-шамыч улыт. Кумытынжо эше тений кеҥежымсе иге-шамыч гына улыт. Нуным кружковец-шамыч кӱлеш верлашке чоҥештен мияш туныктат. Ик гана нуным йоча-шамыч шке деке мӧнгышкышт нангаеныт да колтеныт. Кӧгӧрчен-шамыч мӧнгеш ДТС-ышке чоҥештен толыныт.

Кружок член-шамыч кӧгӧрчен - шамычым шкеак пукшат. Нуно кажне кечын гаяк ДТС-шке коштыт.

Почтовый кӧгӧрчен кугу пайдам пуа. Тудо связь, военный пашаште кучылталтеш. Тидым кружок член-шамыч сайын шинчат. Садлан нуно кӧгӧрченым шукемдаш, нуным ончаш тунемаш задачым шынденыт. Йоча шамыч шке кӧгӧрченышт дене Всесоюзный ял озанлык выставкыштат участвоваташ шонат.

И. Ф.

Йошкар-Ола ДТС-ее юный голубевод-шамыч (шола гыч пурлашке): Нехаев Валя, Поздеева Женя, Сушенцов Ваня да Кокорин Юра.
Фото М. Чуршуковын.

Соревноватлаш тӱҥалына

Школышто урок пытым мӧнгӧ мемнан шуко яра жап кодеш. Тиде яра жапнам моштен эртарена. Меат кесовогорский пионер шамыч гаяк колхозлан самырык волыкым ончаш полшаш тӱҥалына. Шукерте огыл ме нунын пионер ден школьник - шамычлан серыме обращенийыштым классеш тӱшкан лудна. Ме кесовогорский пионер - шамычын ойышт дене келшена.

Ме—Тойгельдин Саню, Петя, Миша, Валериан Товашов Горький лӱмеш колхозышто презе - шамычым шефыш налаш келшышна. Презым сайын ончаш верч соревноватлен пашам ышташ тӱҥалына.

Тыгак Тойгельдин Руслан ден Тимофеев Аркадият „Павловский“ колхоз ферме гыч презым шефыш нальыч. Крылова Антонида ден Михайлова Галя чомам ончаш тӱҥалыт.

Тойгельдин Саню,
Товашов Миша,
Товашов Петя,
Васильев Вася,
Тойгельдин Руслан.

Йошкар-Олинский район, Сенькинский начальный школа, 4-ше класс.

Самырык волыкым шефыш налына

Кесовогорский пионер-шамыч сай пашам тӱҥалыныт, нуно шке колхозыштышт самырык волыкым ончат. Нуно „Пионерская правда“ гоч чыла школьник ден пионер-шамычым самырык волыкым ончаш ӱжыныт.

Ме кесовогорский пионер-шамычын ӱжмыштым приниматлена, „Волгенче“ колхозышто самырык волыкым ончаш тӱҥалына.

Кидалашев Том,
Медянцева Лида.

Йошкар-Олинский район, Медведевский средний школа.

ЕЛКЫЛАН УКРАШЕНИЙ-ШАМЫЧ

Сӱрет-шамыч да текстше художница Е Лебедеван

1. Снежинка-шамыч

Елкым кагаз гыч пӱчкеден ыштыме снежинка-шамыч дене сӧрастараш лиеш Изирак квадратный лист кагазым пелыгыч лук ыштыза, адак пелыгыч—шола гыч пурлашке лук ыштыза, вара эше ик гана—диагональ дене йожек лук ыштыза. Тендан кагазда кум лукан лийын. Ынде штриховатлыме (линий-шамычым удыркалыме) верлажым пӱчса (1-ше сӱретым ончыза). Пӱчкын лукмо кагазшым

1-ше сӱрет.

шарлтен, те звезда-снежинкым ужыда.

Квадратный кагаз листым кандаш ужашлан велэ огыл, ныл ужашланат шелаш лиеш.

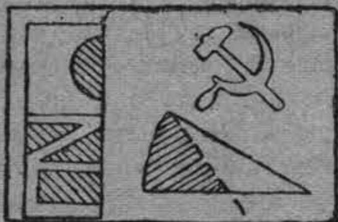
Снежинкан тӱрлӧ сӱретым те шке гычат шонен луктын кертыда. Тӱрлӧ тӱран снежинкым рат дене елка йыр сакалыза.

2 Флажок шамыч

Кагаз дене шуко тӱрлӧ узорым ыштылын, флажок, коробка-шамычеш пыжыктылаш лиеш. Ангысыр кагаз ластыкым налза да тудым пелыгыч лук ыштыза, але ныл ужашлан шелза. Лук ыштыме кагазым сӱретыште ончыктымо семын полоса, треугольник, пелонгго-шамычым ыштен (штриховатлыме вержым) пӱчкедыза. Ош кагаз дене ыштыме ты узорым керек-могай вес тӱрлӧ тӱсан кагаз флажокеш пыжыктыза. Узорым тӱрлӧ чия дене чиялтылаш да флажокын кок велешыжат пыжыкташ лиеш.

Флажокым сӧрастарашлан керек-могай узорымат шонен лукташ лиеш. Кагазым пӱчкеден кайык, кол, янлык, танк, корабль, аэроплан, парашют-шамычым да молымат ыштылаш лиеш.

Й флажокеш тӱрлӧ тӱсан звезда-шамычым пӱчкеден пыжыктылаш тӱҥалыда гын, адакат моторрак лиеш. Вич мучашан звездам тыге пӱчкын луктыт: кагазеш кругым сӱретлыза, тудым пӱчкын лукса да пелыгыч лук ыштыза. Ынде тендан пел-круг лие. Тиде пел-кругшым циркуль дене вич тӧр ужашлан шелза да лач пайлыме линий-шамыч тура гыч лук ыштыза. Сӱретыште ончыктымо семын штриховатлыме лукшым вашкӱзӧ дене пӱчкын лукса. Звезда лийынат шуын. Ындыже тудым иктаж могай рашырак чия дене чиялташ да флажокеш клеитлен шындаш велэ кодын. Звезда покшелан чӧгыт дене сорлам пыжыкташ лиеш. Чӧгыт ден сорлам ший, шӧртньӧ але ош тӱсан кагаз дене ыштеда гын, сайрак ыле. Кунам флажок-шамыч ямде лийыт, нуным чылаштымат ик шӱртыш пыжыктылын, мотор гирлянда-шамычым ыштыман. Гирлянда-шамыч дене те елкым велэ огыл, но елка шогымо пӧрт кӧргымат сӧрастарен кертыда.

Флажок-шамычеш пыжыктышашлык звездочка, узор-шамыч да ямде флажок.

Изи йоча-шамычлан

Йынгыртэлтыш мыйын телефон.
— Кӧ кутыра?
— Слон.
— Кушеч?
— Верблюд деч.
— Мо кӱлеш тылат?
— Шоколад.
— Кӧлан?
— Мыйын эргымлан.
— А шуко мо колташ?
— Вич пуд чол иктаж,
Але куд пуд наре:
Тлеч коч кочкын ок пытаре
Эше мыйын тудо изи! —
А вара крокодил
Звонитлен

Да йодылден шинчавӱд ден:
— Тый, поро лий колышт
Мланем колто калошым —
Шканем, ватемлан да Тотошлан.
— Тылат чай, шого-ян
Мый кодшо арнян
Кок мужырым колтышым
Пеш сае калошым?
— Ах, тудым, кудым колтенат
Тый кодшо арняште
Пытаренна токак кочкынат
И вучена, вучен она шукто,
Адак угыч, кунам колтыметым
Кочкышлан кастене
Дюжин дене
У да тамле калошетым! —
Вот звонитлышт мераҥ игевлак:

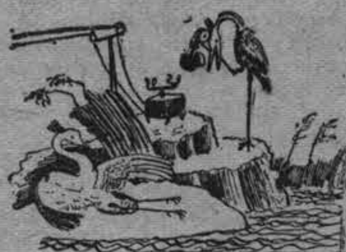

— Колтеда те перчаткым ала.—
А вара звонитлыш мартышка:
Пожалуйста, колтыза книшкам! —
Тунамак маскажат звонитла
Да тӱҥале шорташ кузела!
— Маска-влак, шортмыдам чарныза,
Мо кӱлеш тыланда ойлыза? —
Но тудо „му" да „му" вел тӱҥале,

К. ЧУКОВСКИЙ

А молан, мо кӱлеш — мый ом пале!
— Пожалуйста, сакыза трубкым! —
А варажым звонитлыш чарлангыже
— Пожалуйста, колтыза чӱчалтышым:

Ме тений жавам чот кочкынна,
Да мемнан пеш коршта мӱшкырна! —
Вот тыге аҥыртен
Кече ден:
Динь-ди-лень!
Динь-ди-лень! Динь-ди-лень!
То пӱчӧ звонитла, то олень.
Шанге кок ир каза-шамыч
Звонитлалын муралтальыч:
— Неужели чынжымак
Карусельна йӱленак?
— Ах, ир каза-влак, тендан
Каен огыл дыр ушда!
Йӱлен огыл карусель,
И лӱҥгалтыш тӱрысак!..
Теже кеч, ир каза-влак,
Лийза ыле шыпырак,
Вес арня жапыште
Кудал толын те
Шичса велэ
Лӱҥгалташ и карусельыш!—
Колыштде ир каза-шамыч
Тугакак чот лӱшкен нальыч:
Неужели чынжымак
Карусельна йӱленак? —
Те окмак ир каза-влак!
А теҥгече эрден трук
Кенгуру:
— Ала тиде Мойдодырын
Квартира? —
Мый кычкыральым сырен:
Уке! Тиде весын квартира!!!
— А кушто Мойдодыржо?
— Мый ом сеҥе каласен...
Звонитле тудын номыржым
Шӱдӧ коло визыт ден. —
Мый кум йӱд малыде кодынам,
Ноенам.
Кӱлеш ыле малалташ,
Каналташ...
Возым велэ вот — звонок!
— Кӧ кутыра?
— Носорг!
— Мо тугае?
— Томаша! Томаша!
— Содор куржын толза тышкак!
— Молан?
— Утарза те!
— Кӧм?
— Бегемотым!
Мемнан бегемот
Волалт кайыш купеш...
— Волалт кайыш купеш?
— Да!
И ни тынгеш, ни тунгеш!
О, если ода тол гын теат,
Вола вошт, вола йымакат,
Кола да йомеш
Бегемот!!!

— Йӧра! Куржам! Мием!
Если кертам мый, полшем! —
Ох, вет куштылго огыл паша—
Куп гыч бегемотым шупшаш!

АНТОНОВ ИВУК кусарен.

Н. А. Островский

Колымыжлан 22 декабрьыште 4 ий шуэш

Ныл ий ожно, 1936 ий 22 декабрьыште известный советский писатель—орденоносец Николай Алексеевич Островский колен.

Тудо 1904 ий 29 сентябрьыште шочын. Октябрьский социалистический революций годым Николай Алексеевичлан 13 ий улмаш. Но тиде жап марте тудо кок ий тарзылыкеш пашам ыштен. Капиталистический строй годсо каргыме илышын чыла йӧсыжым изинек ужын.

Украиныш Германский оккупант-шамыч деч утаралтмекше, 15 ияш Островский комсомолыш пура. Тунамак тудо фронтыш кая. Островский гражданский войнан пытартыш кечылаже марте Котовскийын, Буденныйын имнешке частьлаштышт героически кучедалын. Тудо тушан чот эмганен, нелын кантужиталтын. Но икмыняр жап гыч тӧрлана да уло вийже дене комсомольский пашам ышташ пижеш. Эн ончычак Киевский железно-дорожный мастерскойышто, а варажым кӱртньӧ корно веткым ыштымаште пашам ыштя. Тидын годым тудо чыла нелым, йӧсым чытен.

1924 ийыште тудо партийыш пура. Дисциплинированный коммунист кеч могай комсомольский ден партийный поручений-шамычым пеш сайын шуктен шоген. 1927 ий деч вара тудын тазалыкше начарешташ ыле гынат, тудо пашам чарныде чот ышта: марксистский кружок-шамычым вуйлата, рвезе коммунист-шамычым чарныде туныкта. Но нелэ чер тудын кидшым, йолжым локтылеш, варажым сокыр лиеш. Но тале большевик паша ышгымым ок кудалте.

Койкышто киймыже годым Николай Островский шуко лудын, илыш дене кыл кучымашыжым ик минутланат ок ойыро. Тудо писатель лияш решитлен да первый книгам возен. Но тудын рукописьше почто дене колтымо годым йӧршешлан йомын. Тиде самырык большевикын вийжым пудыртен огыл. Тудо тунамак „Как закалялась сталь" лӱман книгам возаш тӱҥалеш. Тиде книга шуко изданий дене лектын, тудым Советский элысе йоча-шамыч кугун йӧратен лудыт.

Николай Островский. 1924 ий.

Н. Островский тиде книгаштыже октябрьский социалистический революцийын тулыштыжо, вурс семын шуаралтше у еҥ-шамычын мондыдымашлык образыштым ончыктен моштен. Книга пӱтынь эл мучко шарлен.

„Как закалялась сталь" книган геройжым—Павел Корчагиным Советский Союзысо чыла пионер ден школьник-шамыч шинчат. Тудын лӱддымӧ, пеҥгыде большевик да революций пашалан мучашдыме преданный еҥ улмыжлан чот пагалат.

Правительство Островскийым эн кӱкшӧ награда—Ленин орден дене наградитлен.

Островский черле кия гынат, паша ыштымым ок чарне. Кечегут 10—12 час дене „Рожденный бурей" лӱман у книгам диктоватла. Тарванен кертдыме, йӧршеш уждымо еҥ героический илыш дене илен. Но нелэ чер тудын чапле илышыжым кӱрлеш. Тудо 32 ияш колен.

Островский мланна чапле книга-шамычым коден. Шке книгалаштыже революционный илышым пеш чын ончыктен. Тудын чапле пашаже нигунамат ок мондалт.

Мемнан элысе молодежь ден йоча-шамыч Николай Островский деч илаш, паша ышташ да сеҥаш тунемыт да ончыкыжат тунемаш тӱҥалыт.

104

Мемнан республикыште илыше янлык-шамыч

Мемнан Марийский республикысе чодраште илыше промысловый кайык кокла гыч сузо эн кугу кайыклан шотлалтеш. Тудо комбо кугыт варе, нелытше кум кило гыч куд килоат пелышке шуэш.

Сузо куриный отрядын кӱдыр семействышкыже пура. Тиде отрядышкак суртышто ашныме чыве-шамычат пурат. Тиде группыш пурышо узо ден ава кайык-шамычын тӱсышт ашныме чыве ден агытан семынак тӱрлӧ. Тыгак сузат кок тӱрлын лӱмдалтын: узыжым сузо, а аважым кувылчо маныт. Кап-кыл шотыштат узо ден ава ик гай огытыл. Сузо кувылчо деч кугырак капан, шемалгырак тӱсан, а кувылчо изирак капан да лудырак олача тӱсан.

Сузо Марийский республикын чодраштыжат уло. Утларакше нуно Кугу Какшан, Кугу Кундыш, Ветлуга энер лишне кушан верыште илат. Тыгак Изи Какшан, Элнет лишнат коедат.

Сузо-шамыч утларакшым пич чодраште илат. Ийгече вашталтме дене вуно тӱрлӧ вере лийыт, но туге гыват тудо ик верыште илыше кайыклан шотлалтеш. Кечывалым ӱлык волен мланде ӱмбалне коштыт—кочкышым кычалыт, а йӱдлан пушенгыш кӱзен укшеш малаш шинчыт.

Кочмо шотышто сузо шамыч ийгот вашталтме шот дене тӱрлӧ кочкышым кочкын илат. Шошым утларакше тӱрлӧ пушенгешамычын почкыштым кочкыт, адак купышто лум йымач лекше кодшо ийысе турня пӧчыжым, лышташ шарлыме жапыште лышташым кочкыт. Шыже велеш тӱрлӧ чодра емыж шуэш, тиде жапыште нуно емыжым кочкын илат. Утларакше шере пӧчыжым да турня пӧчыжым кочкыт. А телым, млавде ӱмбалсе кочкыш лум дене леведалтмек, нуно пӱнчӧ имым кочкаш тӱҥалыт, садлан телым пӱвчеран чодрашке куснат.

Шошым, лум шулаш тӱҥалмек, сузо-шамыч коремлан чара верлашке тӱшкан погынаш тӱҥалыт. Сузын мурыжо кок пушенгын ваш ваш йыгалт мурымыла „чотр-чотр чотр" шокта, садлан тудын йӱкшым тора гыч палашат ок лий. Сузо мурымым колын, тиде верышке кувылчо-шамычат толыт. Южгынамже ик верышке луын-лучкын погынат. Тыгай погынымашым рушла „тока" маныт. Тыге нуно эрдене ӱжара кояш тӱҥалме деч ончычырак толашат, а кече лекме жапыште мурымым чарват да иктын-иктын тӱшка гыч ойырлен чонештен каят.

Чодраште лум шулен пытыме жапыште сузо-шамыч шыгыр чашкеран верышке каят, а кувылчо шамыч тушанак кодын, пыжашым опташ тӱҥалыт. Пыжашым нуно шыгыррак пушенге йымалан, млавдеш ыштат.

Кувылчо шукыжо годым 6—8 муным, но южо ийын 12 мунымат мунча. вара пӱкташ тӱҥалеш. Тудо чылаже 27—30 кече варе пӱкта, а вара чывиге семынак чонештен кертдыме сузо иге-шамыч лектыт. Нуно вашке авашт почеш курштылаш тӱҥалыт.

Иге ончен куштымаште сузо нымогай полышымат ок пу, нуным кувылчо гына пукшен коштеш. Кувылчо игыштым вӱден коштеш. Йолжо дене шукшым, копшангым да тулеч молымат удыркален муын игыштым „кыт-кыт-кыт", манын кычкырен пукша. Чывиге кочкышым шке чӱнгген кочкеш, а кувылчын игыже шке ок вал, тудлан аваже налын умшашкыже пуа.

Шыже шушаш жапыште сузо иге-шамыч иктышт-весышт деч ойырлен каят да шке семынышт илаш тӱҥалыт. Тиде жапыштак узо ден ава игышт коклаште ойыртыш раш кояш тӱҥалеш. Кувылчын вес шошымлан авашт гаяк кушкын шуын, пыжашым оптен, игым лукташ тӱҥалыт. А сузышт кок ий гыч иже кушкын шуыт.

Сузо тамле шылан кайык. Охотник-шамыч вуным утларакше шошым пуштедат. Но нуным пушташ каныалак огыл: пеш чот шеклавыше кайык улыт.

Кызыт мемнан Марийский республикысе чодраште сузо шуко огыл. Шуко пуштедыме дене да чодрам румо деве нуно шагалемынит.

Н. М. Миронов.

Н. К. Крупская лӱмеш Марпединститутысо зоологий кафедрын ассистентше.

Писатель-шамычын конференцийышт эртыш

14 гыч 16 декабрь марте Йошкар-Олаште Марийский АССР-се писатель-шамычын конференцийышт эртыш Ты марте Марийский АССР-се советский писатель-шамыч союзын оргкомитетше велэ ыле. Конференций союзын правленийжым сайлыш. Тушко С. Николаев, Н. Иванов, И. Осмин йолташ-шамыч пуреныт. Пренийыште шуко поэт ден писатель шамыч выступатлышт. Нуно йоча-шамычлан сай художественный произведений-шамычым возаш кӱлмӧ нерген ойлышт.

Моркинский средний школышто отлично тунемше пионер-шамыч: (шола гыч пурлашке) Никонорова Рита, Алексеева Рима, Васильева Нина, Пескова Рая, Моркова Галя, Пауткина Леля, Гребнев Вова, Кудинов Женя, Ольшинская Леля, Милютина Рима, Агачева Валя. Фото С. Чуршуковын.

Молан пырыс кочкын теммекыже шӱргым мушкеш

(Литовский йомак)

Ик эрдене пӧрткайык клатыш пуренат, шож пырчым чӱнгаш тӱҥалын. Тиде жапыште пырыс йышт миен да пӧрткайыкым руалтен кучен, кочкашат ямдылалтын. А пӧрткайык ӧрмыж дене ойла:

— Уке, шӱргӧ мушде ик енгат эр кочкышым ок коч. Пырыс вожылын да пӧрткайыкым кӱвар ӱмбак пыштен. А шкеже йол копажым нулен-нулен шӱргыжым мушкаш тӱҥалын. Пӧрткайык тидымак вучен шинчен. Тудо шуко шоныде, чонештен каен.

Пырыс пеш чот сырен. Тунам тудо ончыч кочкаш, вара шӱргым мушкаш мутым пуэн. Тиде мутшым ондалалтше пырыс ик ганат ок мондо.

180 ияш кугыза

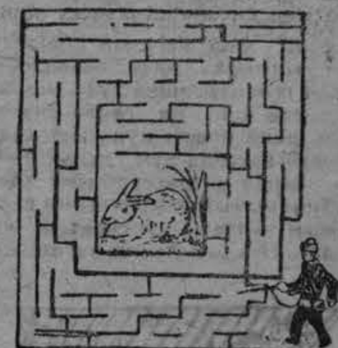
Чечено - Ингушский АССР-ысе Ачхой Мартановский районын Берам лӱман хуторышто Хазитон Арсгири ила. Тудлан тений 180 ий темын. Хазитонын шинчажат, пылышыжат чыла таза, шарнымашыжат сай. Тудын 90 ияш ватыже да 70 ияш ӱдыржат илат.

Верхоянский имне

Якутийын йӱдвелыштыже шагал изучатлыме верхоянский имне - шамыч илат. Тыгай порода имнешамыч пеш тале улыт. Тыгеат лийын: тиде имне 5—7 кече почела нимом кочде илен, а тидын деч вара тоннат пелэ нелыт дене 500 километрым корнышто кочде каен.

Лабиринт

Таче Ванян ачаже охотыш лектын. Тиде пасу ӱмбач меран кыша почеш кая. А меранг шуко кудалыштмыж дене ноен да садер коклаш пурен шинчын. Меранг кужеч каен, ончыктыза.

Тушто-шамыч

1. Мурен вола, куштен кӱза.
2. Кукшо, но огеш йӱлӧ.

ВИНОГРАДОВ ВАСИЛИЙ.
Пектубаевский район, Кугенерский начальный школа.

Ответ-шамыч

(16 ноябрьысе „Ямде лий" газетым ончо)

Задача—головоломка. Ик пароходшо затоныш пура, баржыже каналешак кодеш. Вес пароход толешат, шке баржыжым вес пароходын баржыжым ончыко шӱкен кая да шогалеш. Затон гыч пароход лектешат ончыко миен шогалеш. Вес пароходшо кок баржыге шӱкен толеш да затон гыч лекше пароходын баржыжым затоныш шынден кода, а шкеже ончыко кая. Вес пароходшо затон гыч баржыжым луктеш да ончыко кая. Тыге нуно коранг каеныт.

ШАРАДА. Маяковский.

Эн ончыч чын ответым Городской Виктор (Звениговский район, Б.-Шигаковский НСШ), Степанов Вася (Волжский район, Карайский НСШ), Лопатина Валя (Моркинский средний школа) колтевыт.

(23 ноябрьысе „Ямде лий"-ым ончо).

ШАРАДА. Термометр.

МЕТАГРАММА. Чад сад.

ТУШТО. Ончыл ден шенгел орава.

Эн ончыч чын ответым Малинина Наташа (Косолаповский район, Кугушенский средний школа), Яковлев Алексей (Звениговский район, Нуктужский НСШ) колтевыт.

В. П. Чкаловлан памятникым почмаш

15 декабрьыште Горький олаште мемнан жапын великий летчикше В. П. Чкаловлан памятникым торжественно почмаш лийын. Бронзо дене ыштыме 5 метран фигурым 4,5 метр кӱкшыт гранитный постаментеш установитлыме. В. П. Чкаловын чонгешташ ямдылалтмыжым ончыктымо. Вуйжым нӧлталын тудо перчаткым чия.

Митингыш Горький оласе 40 тӱжем утла шемер шамыч погыненыт.

Йоча библиотека

Львовышто але марте йоча библиотека уке ыле. Пионерский организаций-шамычын кодмышт почеш УССР наук Академийын библиотекше Львовысо пионерский Дворецыште шкенжын филиалжым почын. Тыште украинский, русский, польский, еврейский да моло йылме денат книга-шамыч улыт.

УСТА ОХОТНИК

Туркменийын знатный охотникше Ходжа Назар вич ий жапыште 312 пирым да шӱдӧ дене шакал - шамычым пуштын. Шке бригадыже дене тудо 1941 ийысе Всесоюзный ял озанлык выставкыште участвоватлаш правам налаш кучедалеш.

Циолковскийлан памятник

Москваште Б. Калужский уремыште великий мечтатель да изобретатель К. Е. Циолковскийлан памятник шындалтеш.

Союздетфильм киностудийыште орденоносец-шамыч Б. Левин ден П. Павленкон сценарийышт почеш „Яков Свердлов" художественный исторический фильм луктaлтын. Снимкыште: фильм гыч кадр. Левин рольышто РСФСР заслуженный артист, орденоносец М. Штраух, Яков Свердлов рольышто РСФСР заслуженный артист орденоносец Л. Любашевский.

Тӱнян у политический картше

Шукерте огыл Ленинградский картографический фабрика школьник-шамычлан тӱнян у политический картшым луктын.

Картыште Советский Союзын у границыжым ончыктымо да Карело-Финский, Молдавский, Эстонский, Латвийский, Литовский у союзный республика-шамыч улыт.

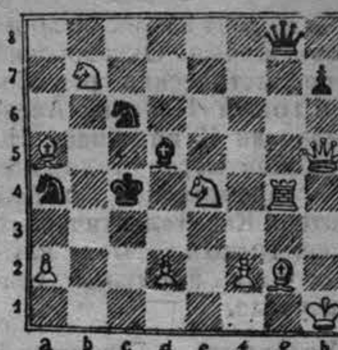
Легковой автомобильым модын налын

Осоавиахимын 14-ше лотерейный билетше дене Ишимбаевский 2-шо номеран школын (Башкирия) 7-ше классыште тунемше Сережа Ампилов „М-1" легковой автомобильым модын налын.

Кӱчыкын

Горький олаште йоча спортивный школа почылтын. Гимнастика, коньки, ече отделенийлаште 100 наре еҥ тунемыт.

Ошо-шамыч тӱҥалыт да кок ходышто матым пуат.

Отв. редактор—
П. А. КЛЮКИН.

Э 1643. 5—5 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.